

Hajdú Farkas-Zoltán

ki ez az Ipse?

legenda

BOOKART, 2017

Szerkesztette
Molnár Zsófia

Illusztrálta
Szulyovszky Sarolta

ISBN
978-606-8351-84-1

© Hajdú Farkas-Zoltán, 2017
© Szulyovszky Sarolta, 2017
© Bookart Kiadó, 2017

„Die Zeit unseres Erlebens läuft nicht in eine Richtung ab wie die Lebenszeit. Sie springt vor und zurück; innerhalb des unvermeidbaren Fort-Schritts gibt es Frei- und Stauräume, in denen zeitliche Unordnung herrscht, Gegenwart und Vergangenheit ihre Richtungspfeile verlieren, und das, was längst zum Bestanden gehört, taucht noch einmal unbestanden auf.“

Botho Strauß

Megélésünk ideje nem egy irányba folyik, mint az életidőnk, hanem ide-oda ugrál: előre és vissza. Léteznek a feltorlódás köztes terei a szükségszerű előrehaladáson belül, és ezekben a terekben időbeli rendetlenség uralkodik, elveszíti irányát mind a jelen, mind a múlt, vagyis újra meg újra meg nem élt gyanánt bukkan fel az, amit egyszer már megéltünk.

Élményeink ideje, életidőnktől eltérően, nem egy irányba fut. Ide-oda ugrál, előre-hátra. Az óhatatlan előrehaladáson belül vannak ürességek és torlódások, amelyekben időbeli rendezetlenség uralkodik el, a jelen és a múlt elveszti irányjelző nyilait, és az, ami réges-rég a fennállóhoz tartozik, újból felbukkan a maga fennállhatatlanságában.*

* Márton László fordítása.

*Élményeink átétele nem azonos irányú minden-
napú életünk folyásával. Ide-oda, előre-hátra ugrol;
az elkerülhetetlen továbblépés tástományában le-
tesznek olyan szabad és felduzzadó terek, amelyek-
ben időbeli rendetlenség uralkodik. Ezekben jelen
és múlt elvesztik irányukat, s az, amit régen le-
tudtunk, meg nem történtként újra feltűnik.*

*hogy én jobban szeretem lánczomat, mint Isten
a világot, mert a világ nem olyan szép, mint
Isten, de láncsom szebb, mint én vagyok.*

(**Harmonica caelestis**) Ipse a Városligetben sétált lányával. Az elhagyott jégpályát borító cukorkáspapírok, üres kólásdobozok, cigarettacsikkek között csúszkálva a népzénéről beszéltek. És a tiszta forrásról. Ipsének hamarosan be kellett ismernie, hogy ez a szóösszetétel, ez a kifejezés, vagyis ez a *szinte*-fogalom zavaros számára. Mert a tisztaságnak és tisztátalanságnak nehezen lehet mindenkoron érvényes meghatározását adni, s a tisztátalan forrásokat az emberek hajlamosak egykönnyen pócegödörnek kikiáltani; ez valahol már-már nem is csöppnyi agresszió, szóval lebunkózás és kizárólagosság, mert hát statisztikailag úgy néz ki a dolog, hogy csak kevesek mondhatnak magukénak tiszta forrásokat, s akkor mi lesz a többiekkel, a többséggel?

A többiek nem érdekelnek, csattant volna fel lánya hangja, de nem csattant fel, mert éppen szerette cukorkáspapírok, üres kólásdobozok, cigarettacsikkek között botorkáló, szórakozott apját, és arra gondolt, hogy egyszer neki is eszébe jutott már, hogy írásba foglalja apjához fűződő érzelmeit, apja és a maga meglehetősen bonyolult kapcsolatának a legalább némileg pontos és, ha persze nem is igazságos, mert hogyan is lehetne valaki igazságos a jégpályát borító cukorkáspapírok, kólásdobozok, cigarettacsikkek között csúszkáló apjával szemben, de legalább elfogadható képét rögzíteni.

Kerestem az ősit, hát persze, hogy fiatalon én is kerestem a tisztát, a megrontatlant, bámult maga elé Ipse, de mindegyre csak erre a *hermonikának* nevezett hangszerre bukkantam,

erre a nem éppen *népinek* nevezhető hangszerre. Kis túlzással azt mondhatnám, hogy ahogy szülővárosomban a polgári családok kulturális státusszimbóluma a csipketerítővel letakart, minden szombaton gondosan leporolt zongora volt, úgy a közeli faluban a *tisztaszobában* fekete tokjában nyugvó *hermonika* jelentette ugyanezt. Az idősebb férfitagok, nagy-apa, apa, nem is tudtak rajta játszani, de az már-már kötelező, vagyis sikk volt, hogy fiaikat a városi népi egyetemen *hermonikázni* taníttassák.

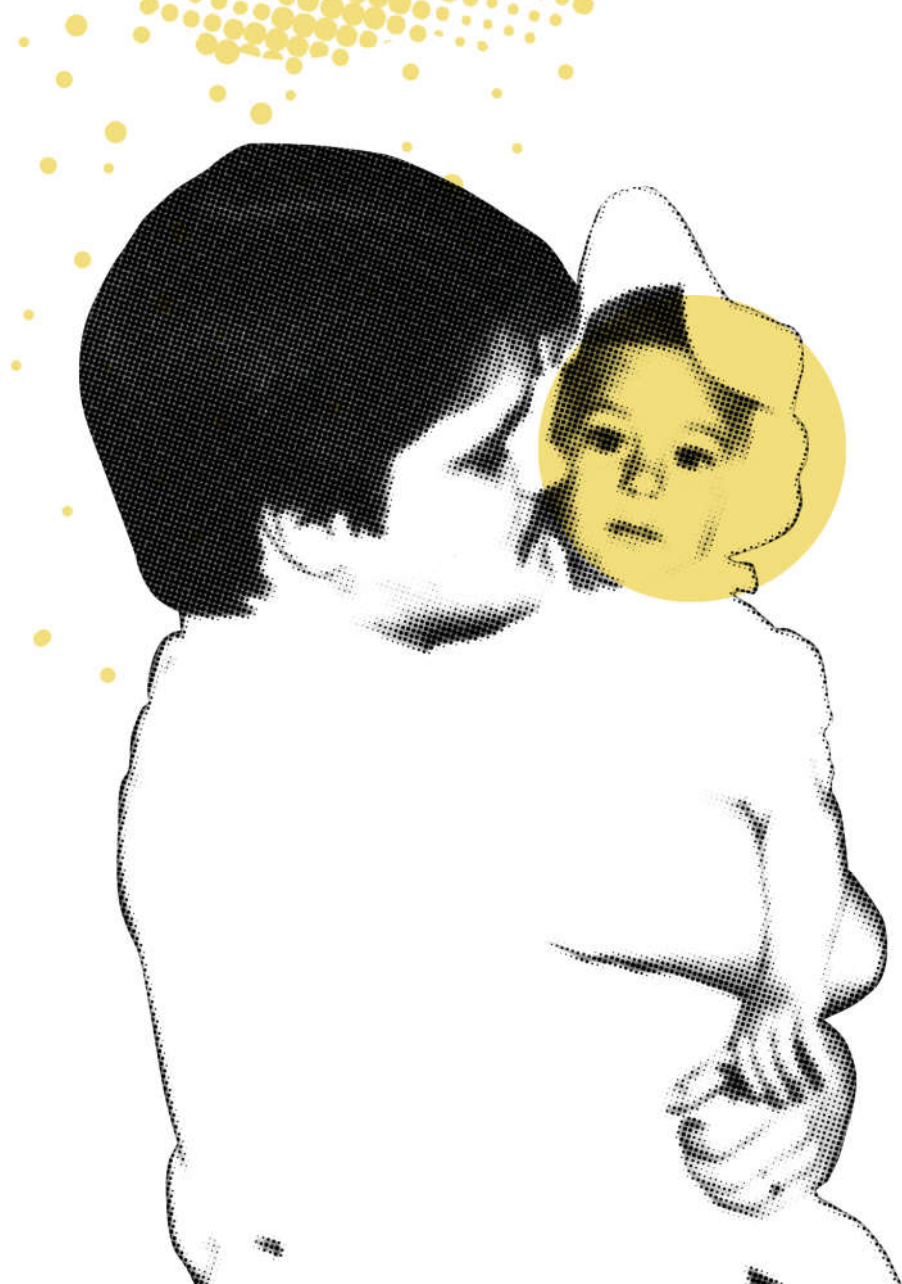
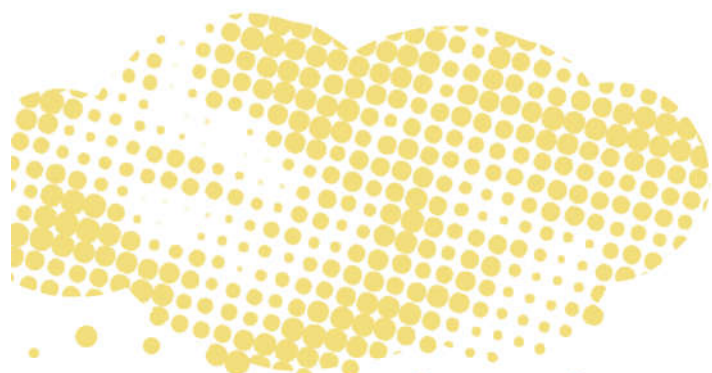
Fiatal Ipse éjszakákba nyúló családlátogatásain, *Lenyugszik már a tűzvörös nap*, mindig előkerült ez a hangszer.

A fiát végtelen szigorúsággal figyelő apa, aki szürke gyapjúzokniba bújtatott, bogos lábujjait fenegetve félóránként elmagyarázta a tanító bácsinak (vagyis Ipsének), hogy miképpen kell a gyermeket az iskolában jó útra téríteni, Üsse, tanító bácsi, üsse, hogy tanuljon emberséget!, néhány pohár pálinka után megenyhült, s már-már jóindulatúan oda szólt a zöldre mázolt cipőtisztítószéken kuporgó fiához:

Hozd ki a hermonikát! *Sol recedit igneus.*

A sápadt, mártírcú csemete kipirult, *adj mértéket az érzékekbe*, feltápáskodott, egy kicsit kérette magát, *szeretetet az elmékbe*, hogy ő aztán igazán nem tud játszani, s a tanító bácsit (vagyis Ipsét) úgysem érdekli a *hermonika*, csak a balladák, *kegyelmet az esdeklőknek*, majd a tisztaszobából készségesen kicipelte az ormótlan, fekete börtönbe, *életet a megtérőknek*, bújtatott hangszert.

Apja a kicsiszéket szigorú, de igazságos mozdulattal *lux perennis, omnibus* a törölközővel letakart, kopott mosdóállvány alá rúgta *o, divina Trinitas* majd a fiának, a zenésznek

is hagyták, lévén a szívhez legközelebb eső, s így legkönnyebben használható hangszer: a torok. A ritka nótákból feljegyeztem néhányat, de mit érdemel mást az ilyen papír, minthogy elveszítsék. Ez történt az én folklórés papírosommal is", jutott eszébe Ipsének egy régi emlék.

A meleg pislákolás azt dúdolta, hogy Menaságnak alsó végén ragyog egy csillag az égen. Látod, babám, a csillagot? A mi szerelmünkre ragyog, és Ipse biztonságban érezte magát, mert a hermonika hangja harmonikussá tette az őt körülvevő féktelen világot. És eszébe jutott, hogy talán segítene, ha írásba foglalná pár hetes lányához kapcsolódó érzelmeit míg szívem meglátogatod lánya és maga meglehetősen ellentmondásos a világ összes hiábavalósága bonyolult kapcsolatának eltűnik az ő hamisága a legalább némileg pontos és persze ha nem is igazságos mert hogyan is lehetne igazságos egy apa lányával szemben...?

*Figyelemmel más csak néhány lépésnyire van.
Frisven lépdelek, nyoszmat sem érzem a fáradtságnak;
kivét felszállom is, hogy nem zihálok;
mint ha nem is önmagamot álmodnám. Fel-
egyzenevedem és körülnézek. A szikla mögül elő-
lépő alakban felismerem önmagam. Aki még-
is csak valaki más. Mert tekintetét a sötét szar-
kadékok felé fordítja, szóval tölem függetlenül
cslekszik ezen az istenverte csúcsom. Előegztetett
szorult övére a torokom, hogy a következő pilla-
natban önmagammal farkasszemet nézve felfe-
derzem abban a tekintetben az új, a friss hatat-
mat, amely szükség esetén megváltoztatja a vi-
lágot: gyermekeim arcuonárait.*

(**Bezuhov és Andrej herceg**) Decemberi vasárnap reggel: hideg napfény. Kisfia hajnalhasadtán ébred, és mondikálni kezd a fejük felett. Ipse felveszi és magához szorítja, mire fia felkacag. Mint egy igazi ember! És belebokszol apja orrába. Aztán komolykodó arcot vág, és elvisítja magát. Enni kér. Anyja mellére fekteti.

Ipse íróasztala mellé ül, a török teába csíki szilvapálinkát tölt, pipára gyújt. Fanfare Ciocârlia: *Ioan balladája*. A cigányok a tavaszról énekelnek, meg a betyárokat búcsúztató lányokról. Ha kásásodik a téli hó, a fiúk az erdőbe készülődnek betyárkodni. És szerencsét hozó narancssárga kendőért esedeznek szeretőiktől, meg bocsánatért rossz természetük miatt: nem tehetnek róla, hogy csecsemőkoruk óta magukon viselik a délcegség jegyeit (románul sokkal szebb: *semne de voinic*), hogy tövestől tépnek ki tölgyet s bükköt, csak hogy jutalomként szájon csókolhassák szeretőjüket. Ipsét a hadba vonulás gyerekkora óta lenyűgözi. De sohasem vonzza. Megszületése óta hiányoznak róla a vitézkedés jegyei. Vannak, akiken nem jeletkeznek a vitézség, a hősiesség korai kiütései, akiket fiatalkoruk óta furdal a lelkiismeret. És vannak, akiket természetük egészséges korlátai megóvnak ettől a kínzó teherből. Vagy hadvezéreként győzünk-vesztünk, vagy szemüvegünket keresgélve tá-molygunk a közös harcmezőn. A dolog visszafordíthatatlan: aki nem viseli magán gyerekkorától fogva a délcegség jegyeit, az tökölődő Bezuhov lesz élete végéig. A narancssárga kendős Andrej herceg lovának patái büszkén kopognak a kavics-törmelékké tavaszodott havon. A kapukban a világ legszebb lányai zokognak utána. Bezuhov a búcsúztatók lelkesült éljénzésétől megcsömörölve írószobájába húzódik az *Odüsszeiát*

olvasni: Csak ne dicsérd a halált nékem soha, fényes Odüsszeusz, / Napszámban szivesebben túrnám másnak a földjét, / egy nyomorultét is, kire nem szállt gazdag örökség, / mint-hogy az összes erőtlen holt fejedelme maradjak. Nem hallja a sírásból visszatérő lányok gúnyos kacaját. Ki tehet arról, hogy anyja nem szülte hősnek? *It's a Long Way to Tipperary*. De a lányok türelme is véges. *It's a Long Way to You*. Bezuhov együttérző ölelése nélkül bele is hervadnának a hosszú várakozásba.

Ipse nem tudhatja, hogy ki lesz a kisfia, mert fogalma sincs, hogy milyenek a *semne de voinic*. De sejti, ha fia hősnek születik, sohasem fog együttérezni néha elpityeredő apjával.

Az élet akkor világít a legfényesebben, ha sötét hátteret is érzékelem. A rejtőzködő örökkévalót, amint éretlenül elfojtani. Ami nélkül az élet aranya sem villog. A múlt szegzőjére, vízszakorhatatlan fényvége.

(babás álmok) Már megint a teleaggatott fák körül ólalkodik. De az ágakon most nem meghitt játékaik lógnak, hanem egy pár hokikorcsolya, különféle márkájú öngyújtók, svájci bicska, töltőtollak, üres *Dunhill* cigarettásdobozok, megsárgult lottószelvények, slusszkulcsok, bélyegalbumok, önműködő hamutálak, számtalan családi könyvvitel, gondosan vonalazott papíron. Apja tárgyai. Ösztönösen anyját keresi, de a háromlábú szék üres. Légszomja támad, szívéhez kapna, de (nem érzi ildomosnak összerogyni) inkább leül az árván hagyott székre. Széttárt kezei közé falevél száll: apja zöld színű nyúlászor kalapja. Simogatni kezdi. Némán felzokog.

Ugye, ez most jólesik, nyom barackot feje búbjára a fák közül kilépő Nagyapjuk. Ipse némán elengedi a kalapot, szárnyra kel a fickós szállókésben, és a konyha felé inti az öreget. Ezek szerint ennek a pengének is van lelke, teszi a leszelt kenyérkaréj mellé nagyapja kinyitott bicskáját Ipse. Mi az hogy, feleli az öreg, és vigyázva jobb keze mutatóujjára helyezve a csontnyelű jószágot, hagyja, hogy enyhén himbálózzon, mérleg karjai gyanánt. Kedves kis jószág ez, jámbor tulajdonosa révén csak békés cselekedetekre használható, például falatozásra. Persze a konyhának is megvan a maga szelleme, de ez már sokkal titokzatosabb, mint az enyém. Ki tudja, ki lakott előttünk ebben a házban? Egy cserzővarga? Egy sakter? Egy csendőrtiszt? Egy gyilkos? Míg lerámolja az asztalt, Ipse úgy érzi, ezernyi szempár követi. Nagyapjuk felemelkedik, csontjait ropogtatva kinyújtózik, majd az ablakhoz lépve kitárja szárnyait. Behúzott nyakú Ipse arcát megsimogatja a frissen beáramló szél.

*Mindig a történevek mögött történetek érdekelték.
Az úgynevezett cselekmény, számosra mindig
az ismétlődés. A Föld cselekedete az, hogy, önma-
ga és a Nap körül forog. Az égitestek cselekvé-
se az állandó forgas. Mindent az ismétlődések
strukturálnak, mindenben az ismétlődések te-
resztének rendet. Ezek nem mechanikus ismét-
lődések: a részletek eltérők, sohasem ugyanaz is-
métlődik meg. Az úgynevezett cselekedet, a tett:
a magatartás függvénye. Itt az ember van a kö-
zpontban, a terem és koronája, és ügyességét,*

alkalmasságától, jártasságától függenek sikerei és mulasztásai. Még akkor is, ha a Eresztés óriási templomában pücsk, szerep jut csak neki. A kezében gipsz Szent Antalkát szorongató, didergő fiúcska állat nyers írtetmet, lesz értékes a Eresztés. Csak áltata nyernék írtetmet számomra a fűskék, a margaréták, a kikericsok és a szél.

(hazatérés) Újév másodnapjának éjszakája. Ipse szülőháza tágas társalgójában, a tizenkét személyes ebédlőasztal mellett ül. A fiúcska elcsendesedett, asszonya is szendereg már. Az emeletről öccse egyenletes horkolással kíséri Vivaldi csellókoncertjét, RV 286 *per la solemnita di S. Lorenzo*, a Solisti delle Settimane Musicale Internazionali di Napoli előadásában. Pipázik, saját óborát hörpölgeti, a cabernet sauvignont és merlot cuvée-t, akit borissza barátai viccesen *Lacrima Ipsine*nek kereszteltek.

Szépségben és rútságban bővelkedik, fölösen van mindene. Jószerivel minden helyzeten úrrá lehet az ember, hiszen mi ne lenne időleges?

Délután falun voltak, öccse hétvégi házában. Havas az út, és csillogó napsütés az egész medencében. A házat keskeny fatornác öleli körül. Olyan, mint egy kicsi, békességes, téli álmát alvó bárka. Mellette pöttöm lak a kemencének, juhakol, fáskamra, istálló. A kert végében szűk, fenyőfa deszkákból ácsolt budi. A ház alatt nincs pince. Annál nagyobb a kemence alatti, súlyos boltívekkel. A ház néhai gazdája félénk, körültekintő ember lehetett: még híre-hamva sem volt a repülőgépnak, máris menhelyet épített családjának a tüzesen lehullni készülő mennykövek ellen. Mert Úz Bence,